

ПОСИЛЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

Артем Євгенович ГОЛУБОВ,

*канд. юрид. наук, старш. наук. співр., доцент
кафедри права, Національний аерокосмічний
університет імені М.Є. Жуковського “Харківський
авіаційний інститут”,
м. Харків, Україна*

Лариса Леонідівна ГРЕТЧЕНКО,

*адвокатка, медіаторка, заступниця Голови
Комітету з сімейного права Національної асоціації
адвокатів України,
м. Київ, Україна*

Акт збройної агресії РФ проти України призвів до численних порушень прав та свобод людини на території України. Військові дії на території безпосередньо чинилися на території 10 областей, решта областей періодично ставала об'єктом ракетних ударів. Однією з найменш захищених соціальних груп населення в цих умовах стали діти. Станом на 4 травня з початку російського вторгнення в Україні загинуло 220 дітей, постраждала - 407 дитина. За даними ЮНІСЕФ один місяць війни в Україні спричинив переміщення 4,3 мільйона дітей, що складає понад половину дитячого населення країни (7,5 мільйона) і в ці дані входить більше ніж 1,8 мільйона дітей, які переїхали в сусідні країни як біженці і 2,5 мільйона тих, хто зараз є внутрішньо переміщеними особами всередині України [1]. Всі ці особи потребують особливого піклування та допомоги, а також вжиття всіх необхідних заходів для сприяння фізичному та психологічному відновленню та соціальній інтеграції таких дітей з боку держави в частині виконання нею обов'язку передбаченого ст. 39 Конвенції ООН про права дитини щодо.

Окрім цього, війна мала руйнівні наслідки для цивільної інфраструктури та доступу до основних послуг, зокрема внаслідок бомбардувань та обстрілів пошкоджено понад 400 закладів освіти, 59 з них зруйновано повністю, пошкоджено 279 українських лікарень, а 19 - повністю зруйнували [2, 3]. Таким чином багато з неповнолітніх не мають доступу до отримання відповідних освітніх, медичних та соціальних та інших послуг. Окремою проблемою є можливість залучення дітей до участі у військових діях або допомоги у них, що є порушенням ст. 38 Конвенції ООН про права дитини та Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах.

З метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіти, соціальний захист, всебічний розвиток та виховання в сімейному оточенні Закон України “Про охорону дитинства” (ст. 1) надає можливість для окремих категорій неповнолітніх з підстав потрапляння їх у складні життєві обставини, у тому числі внаслідок воєнних дій та збройних

конфліктів, надання спеціальних статусів, які передбачають додаткові заходи піклування та допомоги з боку держави і дають право на отримання відповідних соціальних послуг та підтримки, а саме: дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах; дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів. Відповідно до статті 23-1 Закону України “Про охорону дитинства” статус дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах надається суб’єктами соціальної роботи з сім’ями, дітьми та молоддю, а відповідно до статті 30-1 Закону України “Про охорону дитинства” статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, надається органом опіки та піклування за місцем реєстрації дитини як внутрішньо переміщеної особи.

Однак, в обстановці, що зараз склалася в країні в умовах збройної агресії РФ проти України, масового переміщення дітей, навантаження на уповноважені державні органи та структури органів місцевого самоврядування, а часом недостатню ефективністю їх роботи, своєчасне надання дітям, які того потребують, відповідного статусу відбувається не завжди своєчасно або взагалі такий статус їм не надається. Також можна констатувати відсутність ефективного виявлення та обліку дітей, які потребують особливого піклування та допомоги з боку держави.

Наведені факти вказують на існування наступних основних ризиків для дітей під час та після збройної агресії РФ проти України: інвалідизація, проблеми зі здоров’ям; підвищення дитячої смертності; високий ризик постраждати від вибухонебезпечних предметів; зростання сирітства, безпритульності та бездоглядності; бідність сімей, втрата житла та іншої власності; втрата або зникнення безвісти близьких родичів; втрата доступу до забезпечення базових потреб; втрата доступу до послуг освіти та медицини; торгівля дітьми; викрадення дітей; збільшення кількості випадків насильства над дітьми та конфліктів у сім’ї; трудова та сексуальна експлуатація дітей; конфлікти в дитячих середовищах, зокрема через “змішання” різних соціальних груп, наявність переселенців; залучення до участі у збройному конфлікті як його учасників; посттравматичний стресовий розлад у дітей.

Враховуючи виклики, з якими зіштовхнулись українські діти їх родини, суспільство та держава внаслідок збройної агресії РФ проти України, вбачається необхідним вжиття заходів щодо посилення інституційної спроможності системи захисту прав дітей як в сучасних умовах, так і підготувати цю систему до діяльності в умовах завершення збройного конфлікту, насамперед в раніше окупованих регіонах України. Зокрема такі заходи мають передбачати:

1. Проведення моніторингу ситуації в Україні, насамперед в раніше окупованих регіонах: виявлення дітей, встановлення категорій та кола їх потреб; уточнення кола типових проблем у сфері захист прав дитини, їх характеру, змісту та обсягу, причин та умов їх виникнення; встановлення потреб системи захисту прав дітей; виявлення причин та умов, що впливають на стан незахищеності прав дитини тощо.

2. Розроблення та впровадження підходу до створення у територіальних громадах мультидисциплінарних груп (юрист, психолог, представник соціальної сервісної служби, соціальний працівник, працівник ювенальної превенції, прокурор, представник органу опіки та піклування, представник

відділу освіти) з метою здійснення виїзних або онлайн заходів в раніше окупованих регіонах України на предмет виявлення дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, а також дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, вжиття заходів піклування та допомоги з боку держави.

2. Проведення навчальних та освітніх заходів щодо підвищення компетентностей представників мультидисциплінарних груп з урахуванням єдиних стандартів підготовки фахівців у сфері охорони прав дітей, а також розробка методичних та інших матеріалів для них. Допомога в розробці програм дій щодо вжиття заходів піклування та допомоги з боку територіальних громад відносно дітей. Розробка інструментів спостереження стану забезпеченості прав дитини в територіальній громаді.

3. Участь у роботі із дітьми та їх батьками щодо юридичного консультування на місці, а також у заходах з профілактики підліткових правопорушень та належного виконання батьківських обов'язків, де такі напрями правового консультування дітей та їх родин мають охоплювати: а) кримінально-правовий аспект; б) цивільно-правовий аспект; в) шлюбно-сімейний аспект; г) адміністративно-правовий аспект.

Висновок: Акт збройної агресії РФ проти України призвів до численних порушень прав та свобод дітей на території України, створив загрозу нормальному функціонуванню системи охорони дитинства в країні. Саме через посилення інституційної спроможності системи захисту прав дітей є можливість забезпечити з боку держави особливе піклування та допомогу, а також вжиття необхідних заходів для сприяння фізичному та психологічному відновленню та соціальній інтеграції дітей, у тому числі тих, хто зазнав обмеження їх прав, або безпосередньої шкоди від воєнних дій.

Важливою умовою посилення інституційної спроможності системи захисту прав дітей в Україні є розробка системи діяльності (дій та заходів), реалізація якої цілком сприятиме наступним очікуваним результатам: виявлення дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, та дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, і вжиття заходів піклування та допомоги щодо відновлення та захисту прав таких дітей, особливо дітей з раніше окупованих територій; удосконалення компетентностей (вмін та навичок) фахівців у сфері охорони прав дітей органів та служб у справах дітей територіальних громад раніше окупованих територій України; посилення взаємодії між державними органами і установами у сфері охорони прав дітей та органами та службами у справах дітей територіальних громад; розробка навчально-методичних та інформаційно-довідкових матеріалів для неповнолітніх, батьків та фахівців у сфері охорони прав дітей органів та служб у справах дітей територіальних громад; напрацювання досвіду роботи системи захисту прав дітей як в сучасних умовах, так і підготувати цю систему до діяльності в умовах завершення збройного конфлікту, насамперед в раніше окупованих регіонах України. Саме в такий спосіб є не тільки можливість забезпечити охорону та захист прав дітей в Україні, а й забезпечити змістовне та комплексне подолання всіх тих негативних наслідків, що принесла в Україну війна.

Список використаних джерел:

1. Понад половина дітей України вимушено покинула свої домівки після місяця війни – ЮНІСЕФ: ЮНІСЕФ-Україна. URL:<https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/more-half-ukraines-children-displaced-after-one-month-war>
2. Ювенальні прокурори: 97 дітей загинули через збройну агресію РФ в Україні: Веб-сторінка Офісу Генерального прокурора. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/yuvenalni-prokurori-97-ditei-zaginuli-cerez-zbroynu-agresiyu-rf-v-ukrayini>
3. В Україні пошкоджені 279 лікарень, 19 повністю зруйновані: Веб-сторінка Укрінформ URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3449525-v-ukraini-poskodzeni-279-likaren-19-povnistu-zrujnovani-lasko.html>